

Cristina Raluca SICOE
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Transferul unor structuri gramaticale din limba maternă în limba română la studenții francofoni din anul pregătitor

Abstract: (Transferring grammatical structures from mother tongue to Romanian to Francophone students in the preparatory year) In contemporary French, the pronoun “on” enjoys tremendous popularity. Though originally it was only an indeterminate pronoun, its wide use led to important changes in the paradigm of the French personal pronouns. Thus, for the first plural person, there are currently two distinct possibilities of expression: *nous* and *on*. In addition to the personal pronoun value that this pronoun can have, it has multiple discursive, stylistic and contextual values that we will try to present and analyze in our work. The Romanian language does not benefit of a similar pronoun, so we think that from the perspective of the French speakers who learn Romanian, it would be appropriate to present the equivalents and possibilities of rendering this pronoun in Romanian. In our communication, we will refer in particular to the difficulties encountered by Francophone students when they translate from their mother tongue into Romanian the structures containing this pronoun and the inherent errors due to this “gap” in the Romanian language.

Keywords: pronoun “on”, subject, equivalent, transfer, comparative study

Rezumat: În limba franceză contemporană, pronumele „on” se bucură de o popularitate extraordinară. Deși la origine nu a fost decât un simplu pronume nehotărât, larga sa întrebuințare a determinat modificări importante în paradigma pronumelor personale ale limbii franceze. Astfel, pentru persoana întâi plural, în momentul de față există două posibilități distincte de exprimare: *nous* și *on*. Pe lângă valoarea de pronume personal pe care acest pronume o poate avea, el are multiple valori discursive, stilistice și contextuale, pe care vom încerca să le prezentăm și să le analizăm în lucrarea noastră. Limba română nu beneficiază de un pronume similar, de aceea considerăm că, din perspectiva vorbitorilor de limbă franceză care învață limba română, ar fi oportună o prezentare a echivalentelor și a posibilităților de redare a acestui pronume în limba română. În comunicarea noastră, ne vom referi în special la dificultățile pe care le întâmpină studenții francofoni în momentul transferului din limba maternă în limba română a unor structuri care conțin acest pronume și la greșelile inerente datorate acestei „lacune” a limbii române.

Cuvinte-cheie: pronumele „on”, subiect, echivalente, transfer, studiu comparativ

Lucrarea de față este rezultatul unor preocupări mai vechi legate de statutul pronumelor nehotărâte din limba franceză, îndreptându-ne atenția în special asupra pronumelui „on”, specific limbii franceze.

Françoise Atlani, în articolul său „*On l’illusioniste*” (Atlani 1984, 13)¹, referindu-se la pronumele *on* îl compară cu un „cameleon”, un fel de „copil rebel” al sistemului pronominal francez, care nu se supune niciunei reguli, care se „războiește” tot timpul cu celelalte pronume personale și se pare că *on* iese câștigător, mai ales în

¹ «Le caméléon se joue de ceux qui l’observent en s’identifiant à ce qui l’entoure. En revanche, on est trompé l’œil parce qu’il contraint son environnement à obéir à ses propres règles. Immuable, son ubiquité le fait insaisissable et lui permet de se jouer de tous les tours de linguiste».

lupta cu pronumele personal *nous* care în momentul de față este desemnat de locutori prin două pronume diferite: *on* și *nous*, precum în exemplele următoare:

Nous, on est venu.

Nous sommes venus.

Răsfoind doar câteva dintre lucrările apărute recent, ne-am dat seama că acest pronume reprezintă încă o problemă care suscită interesul lingviștilor, fapt demonstrat și de multitudinea de studii care-i sunt dedicate.

Astfel, pentru a vedea care sunt punctele de vedere ale lingviștilor despre acest pronume, am făcut o „călătorie” prin principalele lucrări de gramatică ale limbii franceze. În ceea ce privește acest pronume, lingviștii sunt în general de părere că acesta are două valori: de pronume nehotărât și de pronume personal. Dar sunt și voci care consideră că pronumele *on* este un „pronume personal nehotărât”, denumire pe care unii lingviști o consideră oximoronică.

În prezent acest pronume a devenit un adevărat fenomen, care nu poate fi ignorat. Referindu-se la acest pronume, Bert Peeters în articolul său „Nous, on, vous, tu. La guerre pacifique des pronoms personnels”, afirma următoarele:

„*On ... nous ..., nous ..., on ...*: il existe désormais trois façons de renvoyer, dans la langue parlée contemporaine, à la première personne du pluriel. Si dans la langue écrite et, de façon plus générale, quand on s'exprime de façon formelle, *nous* reste la norme, *on* paraît à ce point avoir pris la place du pronom traditionnel dans la conversation de tous les jours que son statut de pronom indéfini s'est affaibli et qu'il n'est plus possible d'assurer qu'un *on* indéfini soit systématiquement compris comme il faut. Aussi constate-t-on que d'autres pronoms sont de plus en plus souvent mis à profit : des pronoms dont l'emploi générique, plutôt que d'être nouvellement acquis, connaît une soudaine extension concomitante avec l'affaiblissement de la valeur indéfinie de *on*. À l'heure actuelle, *tu* et *vous* s'emploient avec une certaine régularité là où, dans un usage plus soigné et formel, on s'attendait à un *on* indéfini [...] le «débordement» de *on* a été remédié par le recours à un *tu* indéfini, plus conversationnel, destiné à réduire la panoplie de fonctions associées au pronom *on*”. (Peeters 2006, 201)

După cum se poate observa, nu doar folosirea lui *on* a suferit transformări, dar și alte pronume precum *tu*, *vous* sau *nous* au dobândit valori la care nimeni nu s-ar fi gândit acum câțiva ani. În mod evident schimbările care au loc în societate se reflectă și în limbă.

Cecile Narjoux (Narjoux 2002, 37-40) face una dintre cele mai complete analize ale valorilor lui *on*. În opinia acesteia, principalele valori referențiale ale pronumelui *on* în limba franceză sunt cele de:

- pronume nehotărât;
- pronume personal.

Ca pronume nehotărât *on* este utilizat în enunțuri cu caracter generic precum:

La seule farine qu'on pût trouver dans la capitale.

On ne connaît pas son bonheur.

Quand on est jeune, est-ce qu'on y pense?

Sau sugerează o colectivitate nedeterminată al cărei număr poate varia:

On me conseilla de ne plus coucher chez moi.

Mais à la maison on trouvait la chaleur merveilleuse (les habitants de la maison).

Ca pronume personal *on* poate sugera, după cum spune Cecile Narjoux, „des animés parfaitement identifiables, à la présence pragmatique plus forte, mais dont l’identité est volontairement masquée, maintenant une indétermination qui est sa matière notionnelle puisqu’il n’est jamais réductible par l’interprétation au seul pronom personnel”. (*Ibidem*, 39)

Astfel, ca pronume personal *on* este folosit în locul mai multor pronume personale:

On = ils

On avait décidé, les cousins, sa mère, de le marier. (apud Narjoux)

On = nous

On ne se méfiait pas. (apud Narjoux)

On = je

Voyons Mercadier, dit Robinel et son plastron eut l’air d’en éclater, puisqu’on vous dit, bon sang, que nous sommes déjà quatre d’accord. (apud Narjoux)

On = cititorul

On comprendra que ce livre [...] ne pouvait aucunement la décrire. (apud Narjoux)

Deși are aproape toate caracteristicile pronumelor personale, pronumele *on* marchează noțiunea de persoană sub un aspect nedeterminat și se poate substitui unor persoane diferite, ceea ce are ca rezultat polivalența acestui pronume și varietatea de sensuri pe care le oferă. Astfel, chiar dacă avem impresia că *on* înlocuiește un alt element, iar valoarea lui discursivă este asemănătoare în circumstanțe bine determinate, acestea sunt departe de a fi considerate echivalente din punct de vedere semantic.

Majoritatea lingviștilor sunt de acord că în funcție de contextul în care este utilizat, *on* primește diferite valori stilistice și afective. Astfel există:

– *on* al modestiei, care este folosit pentru a nu atrage atenția asupra propriei persoane:

Là je vous ferai une preuve fidèle de l’infidélité du cœur de votre belle, et si pour d’autres yeux le votre peut brûler, on pourra vous offrir de quoi vous consoler. (Molière apud Brunot)

– *on* al vanității (folosit atunci când locutorul își atribuie importanță):

Et puis on est bourgeois du Grand! (apud Brunot)

– *on* folosit ca semn al discreției:

Et puis, tu me diras si l’on a eu du chagrin en apprenant mon départSi l’on a pleuré! (Labiche apud Boutet)

– *on* folosit ca semn al ironiei

ah que je vous dérange ... on était si gentiment tous les deux (Bataille apud Boutet)

Acestea sunt doar câteva din valorile stilistice pe care le poate avea acest pronume. Pentru decelarea valorilor stilistice pe care le poate avea pronumele *on*, un rol foarte important îl are contextul în care este utilizat; însă considerăm că ar trebui făcute câteva remarci. Este adevărat că *on* poate fi utilizat în context cu anumite valori stilistice, chiar afective, dar acest lucru nu e obligatoriu. Putem chiar să afirmăm că valorile stilistice ale lui *on* apar cu precădere în discursul direct. De aceea, în opinia noastră, diferitele valori pe care lingviștii le dau pronumelui *on* țin de inconștientul oamenilor care nu-l utilizează cu un scop precis. Comoditatea și tendința actuală a „minimului efort”, chiar și în ceea ce privește limbajul, au determinat generalizarea folosirii pronumelui *on*. Și dacă am privi lucrurile din punct de vedere psihologic, din punctul nostru de vedere, această generalizare a pronumelui *on* marchează uneori o modalitate de a nu ne mai asuma responsabilitatea pentru ceea ce spunem. Bert Peeters prezintă chiar o ipoteză care poate părea șocantă. Acesta afirmă că folosirea lui *on* în locul pronumelui personal *nous* are ca rezultat o simplificare a conjugării majorității verbelor, nu doar la indicativ prezent, dar și la imperfect sau condițional, nefiind vorba doar de un caz de substituție a unei forme cu alta, ci un fel de victorie a „minimului efort”:

„L’usage de *on* au lieu de *nous*, en position de sujet, résulte dans une simplification de la conjugaison d’une majorité des verbes (y compris un grand nombre de verbes irréguliers), non seulement à l’indicatif présent, mais aussi à l’imparfait et au conditionnel [...] c’est-à-dire une réduction du nombre de formes distinctes de cinq à quatre. Il ne s’agit donc pas, dans l’ensemble, d’un simple cas de substitution d’une forme à l’autre, mais d’une espèce de victoire du moindre effort”. (Peeters 2006, 209)

Studiile de specialitate recente acordă o importanță specială utilizării pronumelui *on* drept corespondent al pronumelui personal *nous*. Această modalitate de utilizare a acestui pronume, denumită de lingviști „le *on* maudit” (*on*-ul blestemat), care era utilizat inițial în diferite construcții din limba populară, a devenit în zilele noastre un adevărat fenomen, răspândindu-se în limbajul oral familiar, unde aproape că l-a înlocuit total pe *nous*. La ora actuală, în Franța, această modalitatea de a-l folosi pe *on* în locul lui *nous* s-a generalizat atât de mult încât este folosit de majoritatea vorbitorilor, fără diferență de clasă socială.

Având în vedere complexitatea acestei probleme și a faptului că limba română nu beneficiază de un pronume similar, am considerat că, din perspectiva vorbitorilor de limbă franceză care învață limba română, ar fi oportună o prezentare a echivalențelor și a posibilităților de redare a acestui pronume în limba română.

În momentul transferului din limba maternă în limba română a unor structuri care conțin acest pronume studenții francofoni întâmpină dificultăți, greșelile datorate acestei „lacune” a limbii române devenind inerente.

Într-un studiu mai vechi, printr-un exercițiu de traducere a unor contexte care conțineau acest pronume, am încercat să găsim echivalentele sale românești. Ceea ce am constatat este că în limba română acesta poate fi redat printr-o varietate de construcții.

Astfel acesta poate fi redat în limba română prin:

- (1) persoana I plural inclusă în forma verbală:

- On cherçait tous confusement des modèles pour notre age.* (Ernaux 2008, 53); (Ne căutam toți, confuz, niște modele pentru vârsta noastră).
- (2) Pronumele **noi**
... le temps ou l'on n'était, ou l'on ne sera jamais... (Ernaux 2008, 23); (... un timp în care noi nu existam, în care nu vom exista niciodată)
- (3) Un subiect nedeterminat exprimat prin pronumele personal de persoana a II-a singular, *tu* inclus în forma verbală:
...ne pas réclamer la lune, ... être heureux avec ce que l'on a. (Ernaux, 2008:33); (să nu ceri luna de pe cer ... să fii fericit cu ce ai)
- (4) Un subiect nedeterminat exprimat prin pronumele personal de persoana a III-a plural (ei):
Ce temps meme commençait à être souvenir de jours dorés dont on éprouvait la perte en entendant à la radio ... (Ernaux 2008, 28); (aceste momente începeau să devină amintiri ale zilelor fericite pe care le regretau ascultând la radio ...)
- (5) O construcție pasivă în care complementul de agent lipsește:
Les médecins enlevaient les amygdales des enfants délicats de la gorge qui se réveillaient de l'anesthésie en hurlant et qu'on forçait à boire du lait bouillant. (Ernaux 2008, 26); (Medicii le scoteau amigdalele copiilor cu gâtul sensibil; aceștia se trezeau din anestezie urlând și erau obligați să bea lapte fierbinte)
- (6) Un reflexiv impersonal:
Il faut être de son temps, disait-on à l'envie, comme une preuve d'intelligence et d'ouverture de l'esprit. (Ernaux 2008, 44); (Se spunea mereu că trebuie să aparții epocii tale, și asta era o dovadă de inteligență și de deschidere spirituală.)
- (7) Un substantiv: „lumea”, „oamenii”:
L'idiotie de naissance ne faisait pas peur. On craignait la folie parce qu'elle arrivait d'un coup, mystérieusement, aux gens normaux. (Ernaux 2008, 40); (Prostia înnăscută nu provoacă teamă. Lumea se temea mai ales de nebunie, căci ea venea dintr-o dată, într-un mod misterios și afecta oamenii întregi la cap).
Selon l'âge, le métier et la classe sociale, les intérêts et les vieilles culpabilités, on accommodait la révolution à sa mesure, on suivait malgré soi les injonctions de fête et de jouissance, d'intelligence: il ne fallait pas mourir idiot. (Ernaux, 2008:112); (În funcție de vârstă, meserie și clasă socială, interese și vechi sentimente de vinovăție, oamenii adaptau revoluția la măsura lor, se conformau de voie de nevoie chemărilor ei de a petrece și a se bucura, de a da dovadă de inteligență: nu trebuia să mori idiot).
- (8) Pronumele indefinit „cineva”
Il n'y a de sûr que son désir d'être grande. Et l'absence de ce souvenir: celui de la première fois ou on lui a dit devant la photo (...) «c'est toi». (Ernaux 2008, 37) (Sigură e doar dorința de a fi mare. Și absența acestei amintiri: aceea când cineva i-a spus pentru prima dată ținând poza sa în mână: „tu ești aceea”).
- (9) Pronumele negativ „nimeni”
On se sentait libre. On ne demandait rien à personne. (Lumea se simțea liberă, nimeni nu cerea nimic nimănui.)

După cum se poate observa contextul joacă un rol foarte important în interpretarea valorilor semantice pe care le poate avea acest pronume în limba franceză și echivalentele pe care le oferă limba română.

Pornind de la rezultatele acestui studiu am vrut să vedem cum se face transferul acestui pronume în limba română la studenții francofoni de la anul pregătitor. În acest sens, am analizat producțiile lor scrise, dar am folosit și metoda traducerii din limba franceză a unor contexte care conțineau acest pronume. Ceea ce am observat este că studenții folosesc în general sensul mai proeminent, mai uzual, acesta fiind folosirea lui *on* în locul pronumelui personal de persoana I plural *nous*, rezultând traducerea în limba română prin pronumele *noi* sau printr-un subiect de persoana I plural inclus în terminația verbală.

On nous a dit que demain on ne fera pas le cours. (Ni s-a spus că mâine nu facem curs / am fost anunțați că mâine nu facem curs)
 „Ne-a spus că mâine nu vom face cursul”.
 „Să ne spus că mâine nu avem curs”.

On dit que la vie en Roumanie n'est pas du tout chere. (Se zice că viața în România nu e scumpă deloc).
 „Spune că viața în România nu este scumpă”.
 „Se spune că România nu este deloc scumpă”.

On les a priés de ne plus parler pendant l'examen. (Au fost rugați să nu mai vorbească în timpul examenului).
 „Le-a rugat să nu mai vorbească în timpul accidentului”. (doi studenți au folosit forma de feminin a pronumelui neaccentuat în acuzativ)

Partout on parle de l'accident d'hier. (Peste tot se vorbește despre accidentul de ieri / Peste tot lumea vorbește despre accidentul de ieri.)
 „Oriunde vorbim despre accidentul de ieri”.

Si on fait les devoirs à la maison on comprendra bien la leçon et on connaîtra nos fautes pour ne pas les faire à l'examen.
 „Dacă facem temele vom înțelege lecția și o să știm greșelile, de aceea nu vom face în examenul”.

On a sonné à la porte. (A sunat cineva la ușă. / Am sunat la ușă)
 „Noi am sunat la ușă”.
 „S-a sunat la ușă”. (studenta a simțit sensul impersonal al propoziției fără să se gândească însă ce sens are pronumele *on* în franceză. După ce am rugat-o să înlocuiască pronumele *on* în franceză cu un alt cuvânt cu același sens a tradus propoziția „Cineva a sunat la ușă”).

După cum putem observa folosirea pronumelui *on* în locul pronumelui personal *nous* s-a generalizat, devenind chiar un reflex verbal, locutorii nemaifiind conștienți de sensul pronumelui. Din această cauză, în momentul în care trebuie să găsească un

echivalent românesc aceștia se află în impas, nu atât din cauza nivelului pe care îl au în limba comună, ci din cauza faptului că nu sunt conștienți de sensul cu care este utilizat acest pronume în limba franceză. Având în vedere aceste considerente credem că ar fi utilă, pentru studenții francofoni, explicarea în diferite contexte a posibilităților de redare a acestui pronume în limba română.

Referințe bibliografice

- Atlani, Françoise. 1984. *ON L'illusionniste*. F. Atlani, L. Danon-Boileau, A. Grésillon, J.-L. Lebrave & J. Simonin. *La langue au ras du texte*. Lille : Presses Universitaire de Lille, p. 13-29.
- Boutet, Josiane, «La référence à la personne en français parlé: le cas de *on*» in *Langage et société*, nr. 38, 1986, p. 19-49.
- Brunot, F. 1965. *La pensée et la langue*. Paris: Masson.
- Ernaux, Annie. 2008. *Les années*, Editions France Loisirs, Paris.
- Narjoux, Cecile. 2002. «On. Qui, on» ou les valeurs référentielles du pronom personnel indéfini dans *Les Voyageurs de l'Impériale de Louis Aragon*, în *L'information grammaticale*, nr. 92, p. 36-45, <http://www.persee.fr>.
- Peeters, Bert. 2006. „*Nous on vous tu*” *La guerre pacifique des pronoms personnels*, document consultat online pe pagina https://www.researchgate.net/publication/249950102_Nous_on_vous_tue_La_guerre_pacifique_des_pronoms_personnels.